

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(2\)-24](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(2)-24)

УДК 334.012.6:658.1

ГРИШИНА Наталія

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

<https://orcid.org/0000-0003-1768-750X>

ГОРОВИЙ Олексій

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

<https://orcid.org/0000-0002-8155-7905>

РОЗВИТОК БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Важливість проблематики дослідження розвитку бізнесу в Україні полягає у її стратегічному значенні для економічного зростання, соціальної стабільності та відновлення країни в умовах воєнного часу та післявоєнної відбудови. Основними ключовими аспектами, що визначають актуальність наряду досліджень аналізу розвитку бізнесу є: відновлення національної та регіональної економік, формування сприятливого інвестиційного клімату, адаптація до викликів війни, цифровізація та інновації, соціальна відповідальність та стійкість.

Метою написання статті є аналіз сучасного стану, проблем та перспектив розвитку бізнесу в Україні в умовах війни.

Аналіз сучасного стану розвитку бізнесу показав, що найбільша частина діючих суб'єктів господарювання становлять фізичні особи-підприємці, питома вага в загальній кількості становить 83,9% у 2023 році. Відповідно ця форма суб'єктів господарювання є найпростішою, найзручнішою та найменш витратною формою ведення малого бізнесу. В цілому, за останні двадцять років скорочення кількості діючих суб'єктів господарювання скоротилась в 1,14 разів або 270848 одиниць. Доведено, що аграрний сектор залишається не лише традиційно сильною галуззю для України, а й одним з головних драйверів економічного відновлення та зростання. Наголошено, що привабливими для бізнесу в Україні залишаються сектори, що відповідають глобальним трендам (технології, енергоефективність, безпека) або закривають базові внутрішні потреби населення (продовольство, медицина, освіта, логістика). Найперспективнішими є ті сфери, де поєднуються локальні ресурси, інновації та експортний потенціал.

Визначено головні проблеми, що стримують розвиток бізнесу в Україні. Наголошено, що проблеми розвитку бізнесу в Україні є багатограними та охоплюють як зовнішні, так і внутрішні фактори. У сучасних умовах вони значною мірою зумовлені воєнними діями, нестабільністю економіки, недосконалістю законодавства та іншими викликами. Доведено, що розвиток бізнесу в Україні сьогодні стикається з великою кількістю викликів, які потребують комплексного підходу до вирішення. Наголошено, що важливо не лише адаптувати бізнес до нових реалій, але й створити стабільне, прозоре, передбачуване середовище для підприємницької діяльності. Ключову роль у цьому повинні відігравати як держава, так і міжнародні партнери.

Ключові слова: бізнес, проблеми, перспективи, військовий стан, розвиток та відновлення регіонів, привабливі сектори економіки, національна та регіональна економіка.

HRYSHYNA Nataliya, HOROVY Oleksiy

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE: CURRENT STATE, CHALLENGES, AND PROSPECTS

The significance of studying business development in Ukraine lies in its strategic importance for economic growth, social stability, and national recovery during wartime and the post-war reconstruction period. The key aspects that determine the relevance of this research area include: the restoration of national and regional economies, the creation of a favorable investment climate, adaptation to the challenges of war, digitalization and innovation, social responsibility, and resilience.

The purpose of this article is to analyze the current state, challenges, and prospects of business development in Ukraine under the conditions of war.

Results. An analysis of the current state of business development has shown that the majority of active business entities are sole proprietors (individual entrepreneurs), accounting for 83.9% of the total in 2023. This form of business is the simplest, most convenient, and least costly way to operate a small enterprise. Overall, over the past twenty years, the number of active business entities has decreased by 1.14 times or by 270,848 units. It has been proven that the agricultural sector remains not only a traditionally strong industry for Ukraine but also one of the key drivers of economic recovery and growth. It is emphasized that sectors aligned with global trends (technology, energy efficiency, security) or those addressing basic domestic needs (food, healthcare, education, logistics) remain attractive for business in Ukraine. The most promising areas are those that combine local resources, innovation, and export potential.

Conclusions. The main challenges hindering business development in Ukraine have been identified. It is noted that these problems are multifaceted, involving both external and internal factors. Currently, they are largely driven by military actions, economic instability, legislative imperfections, and other critical issues. It has been demonstrated that business development in Ukraine faces numerous challenges requiring a comprehensive approach to resolution. It is emphasized that it is not only important to adapt businesses to new realities but also to create a stable, transparent, and predictable environment for entrepreneurial activity. Both the state and international partners must play a key role in this process.

Keywords: business, challenges, prospects, martial law, development and recovery of regions, attractive economic sectors, national and regional economy.

Стаття надійшла до редакції / Received 17.04.2025

Прийнята до друку / Accepted 04.05.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Важливість проблематики дослідження розвитку бізнесу в Україні полягає у її стратегічному значенні для економічного зростання, соціальної стабільності та відновлення країни в умовах воєнного часу та післявоєнної відбудови. Основними ключовими аспектами, що визначають актуальність напрямку досліджень аналізу розвитку бізнесу є: відновлення національної та регіональної економік, формування сприятливого інвестиційного клімату, адаптація до викликів війни, цифровізація та інновації, соціальна відповідальність та стійкість.

Бізнес є рушієм економічної активності, створює робочі місця, забезпечує наповнення бюджету та підтримує соціальну сферу. Дослідження його розвитку дозволяє виявляти бар'єри й знаходити ефективні інструменти для стимулювання зростання. Бізнес є ключовим чинником активізації економіки на місцях. Вивчення його ролі на регіональному рівні дозволяє зменшити економічну нерівність між областями. Аналіз тенденцій і проблем у сфері бізнесу сприяє розробці політик, що підвищують привабливість України для внутрішніх та іноземних інвесторів. Воєнні дії суттєво змінили бізнес-середовище: релокація підприємств, руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів. Наукове вивчення цих змін дозволяє формувати нові моделі функціонування підприємств в умовах невизначеності. Сучасний бізнес в Україні активно переходить на цифрові платформи, впроваджує ІТ-рішення. Дослідження цих процесів дає змогу формувати ефективні політики цифрового розвитку. У нових умовах бізнес виконує не лише економічну, а й соціальну функцію — підтримує армію, громади, внутрішньо переміщених осіб. Дослідження цієї ролі поглиблює розуміння соціально-економічної стійкості країни. Отже, вивчення проблематики сучасного стану, проблем та перспектив розвитку бізнесу в Україні є надзвичайно важливим для ефективного стратегічного планування, формування політик підтримки підприємництва та побудови конкурентоспроможної економіки в умовах глобальних викликів.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Перспективи розвитку бізнесу досліджувалися в працях таких науковців: Бортнік С., Васюта В., Іртищева І., Крисак А., Крамаренко І., Сачинська Л., Мусятовська О., Путря А., Пивоваров В., Стегней М. та інші. Однак війна та глобальна економічна нестабільність вносять певні особливості в умови розвитку бізнесу, саме тому існує необхідність в дослідженні даної проблематики.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою написання статті є аналіз сучасного стану, проблем та перспектив розвитку бізнесу в Україні в умовах війни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

А. О. Крисак та О. С. Мусятовська наголошують, що “Малий бізнес найбільш масова, динамічна та гнучка форма ділового життя зі своїми закономірностями розвитку та специфічними перевагами, що при певних умовах стають недоліками, стримуючими його розвиток. Наприклад, відносно невеликий капітал для започаткування малого бізнесу звужує рамки виробництва й обмежує можливість залучення додаткових ресурсів: науково-технічних, фінансових, виробничих, трудових та ін. Нестійкість малого бізнесу внаслідок обмеженості ресурсів, а також підвищеної чутливості до змін в економіці, набагато вище, ніж у великих і середніх підприємницьких структур. Близько 80% малого бізнесу існують рік-два, а більше третини є збитковими” [1]. Необхідно погодитися, що мале підприємництво в Україні часто припиняє існування вже через 1–2 роки з низки об'єктивних та суб'єктивних причин, таких як: недостатня підготовка та бізнес-планування, обмежені фінансові ресурси, висока конкуренція недосвідченість у веденні бізнесу, адміністративний і податковий тиск, зовнішні кризи та обставини, відсутність маркетингу та просування тощо.

Так, за даними Державної служби статистики України аналіз динаміки кількості діючих суб'єктів господарювання за 2010-2023 роки має тенденцію до скорочення (рис.1).

Скорочення кількості діючих суб'єктів господарювання за двадцять років скоротилась в 1,14 разів або 270848 одиниць. Найбільша частина діючих суб'єктів господарювання становлять фізичні особи-підприємці, питома вага в загальній кількості становить 83,9% у 2023 році. Вони домінують у структурі суб'єктів господарювання, тому що є найпростішою, найзручнішою та найменш витратною формою ведення малого бізнесу. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні зайнятості, розвитку місцевої економіки та підтримці гнучкої економічної моделі в умовах кризи та змін.

Бортнік С. Наголошує, що “МСП є найбільш мобільною частиною економічної системи держави, виконуючи надважливі соціальні функції (забезпечення гнучкості та стійкості економіки, створення робочих місць і зменшення рівня безробіття, забезпечення джерел доходів для значних прошарків населення, здійснення витрат на утримання персоналу і виплату заробітної плати, формування середнього класу суспільства, розвиток людського капіталу, зменшення державних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення вразливих груп населення тощо). При цьому будь які зрушення у динаміці

функціонування МСП суттєво позначаються на результатах сталого розвитку, структурних змінах в економіці, безпеці держави, що підтверджує зростання ролі малого і середнього бізнесу у сьогодишніх умовах розвитку економіки і соціуму загалом” [3]. Фізичні особи-підприємці є основною формою господарської діяльності в Україні завдяки доступності, гнучкості та мінімальним адміністративним бар’єрам. Вони відіграють ключову роль у розвитку малого бізнесу, створенні робочих місць та формуванні підприємницького середовища в країні.

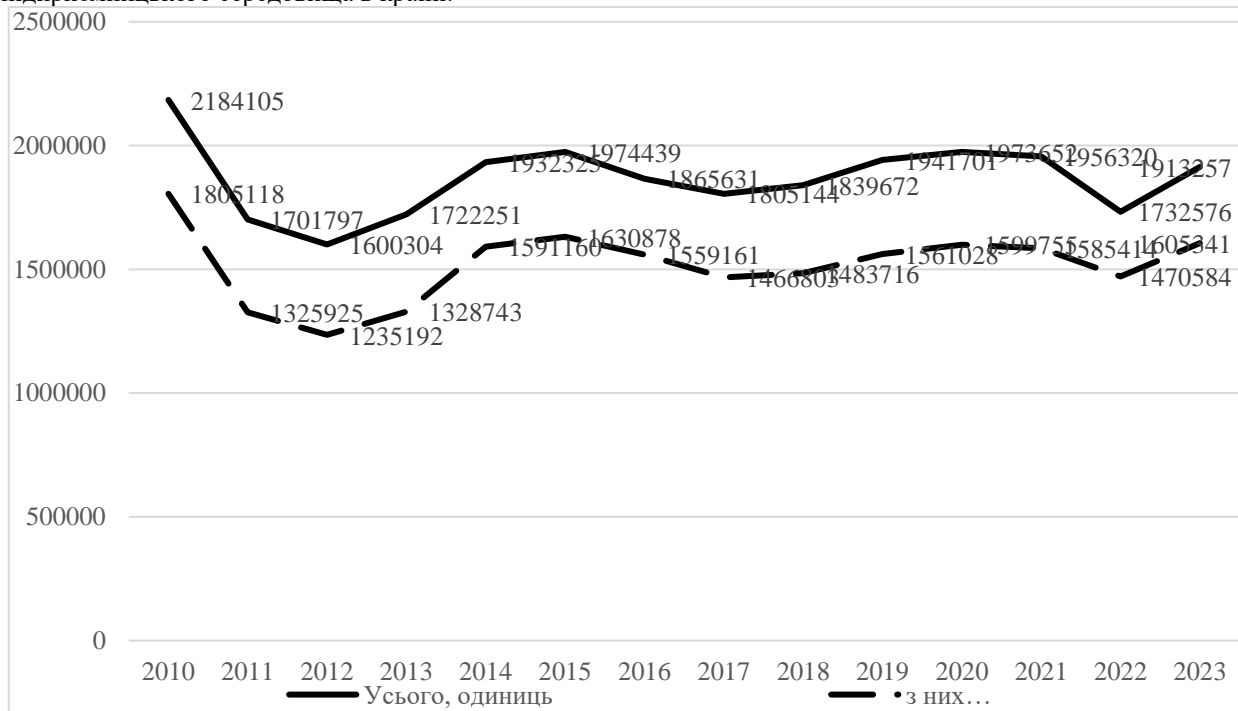

Рис. 1. Аналіз динаміки кількості діючих суб’єктів господарювання за 2010-2023 роки

Джерело: сформовано автором за даними [2]

“Попри війну, порушення логістики, економічну турбулентність, безпекові ризики та інші кризові явища МСП, забезпечуючи роботою три чверті працездатного населення країни, залишаються *основним джерелом робочих місць в Україні*. Зокрема, частка працівників, які зайняті на середніх підприємствах, наближається до 50%, ще понад чверть працюють у малих підприємствах. МСП стали рушіями відновлення позитивної економічної динаміки в 2023 р. Частково цього вдалося досягнути завдяки переорієнтації на виробництво товарів подвійного призначення чи виробництво обладнання для військових, що також сприяло оновленню робочих місць. Показово, що саме середні підприємства виявили найбільшу стійкість, а частка зайнятих на них працівників у 2022 р. збільшилася.” [4]

Серед основних пріоритетних галузей для розвитку бізнесу вважається аграрний сектор. Так, колектив авторів зазначають “Однією з найперспективніших галузей для залучення зарубіжних інвесторів є агросектор. Україна має найвищий рівень сільського господарства у світі, родючі ґрунти і сприятливі кліматичні умови. Протягом усієї новітньої історії України її називали «хлібним кошиком Європи». Приблизно 1/3 ріллі Європи знаходиться в нашій державі. В Україні понад 60 млн га землі, із них понад 70% загальної площі країни становлять землі сільськогосподарського призначення, де 40% – чорноземи і 32 млн га орних земель, придатних для вирощування зернових і овочів” [5]. Аграрний сектор залишається не лише традиційно сильною галуззю для України, а й одним з головних драйверів економічного відновлення та зростання. Його розвиток здатен забезпечити стабільність внутрішнього ринку, підтримку експорту, залучення інвестицій і створення робочих місць, особливо в сільських регіонах.

Також, привабливими для бізнесу в Україні залишаються сектори, що відповідають глобальним трендам (технології, енергоефективність, безпека) або закривають базові внутрішні потреби населення (продовольство, медицина, освіта, логістика). Найперспективнішими є ті сфери, де поєднуються локальні ресурси, інновації та експортний потенціал.

Погоджуємось з думкою Л. Сачинська, що “серед основних проблем, які заважають розвитку підприємництва в Україні, є:

1) повномасштабна війна, яка несе негативний вплив на українську економіку у всіх без винятку сегментах;

2) скорочення інвестицій, відсутність стимулів для інвестицій, постійні обстріли небезпечний стан в країні, ще більше відштовхнув інвесторів;

3) проблеми з доступом до кредитів, недолік заставного майна, найвищі розміри процентних ставок комерційних банків; недоступність кредитних ресурсів, як для започаткування, так і для ведення бізнесу чи його відновлення;

4) високий рівень оподаткування (нарахування на фонд заробітної плати; неможливість показати реальний фінансовий стан (збитки підприємства); неможливість повернення ПДВ; велика кількість різноманітних прямих і непрямих податків та зборів);

5) обтяжлива система звітності (велика кількість (одна з найбільших в Європі) різноманітних звітів та організацій, до яких вони подаються; постійні зміни законодавчої бази, відстеження яких потребує неабияких зусиль);

6) невпевненість підприємців у стабільності умов ведення бізнесу (протиріччя законодавчих актів між собою; незахищеність перед рейдерськими захопленнями, пов'язаними з корумпованістю судової системи та неефективністю виконавчої служби)" [5].

Отже, проблеми розвитку бізнесу в Україні є багатограними та охоплюють як зовнішні, так і внутрішні фактори. У сучасних умовах вони значною мірою зумовлені воєнними діями, нестабільністю економіки, недосконалістю законодавства та іншими викликами. Розвиток бізнесу в Україні сьогодні стикається з великою кількістю викликів, які потребують комплексного підходу до вирішення. Важливо не лише адаптувати бізнес до нових реалій, але й творити стабільне, прозоре, передбачуване середовище для підприємницької діяльності. Ключову роль у цьому повинні відігравати як держава, так і міжнародні партнери.

Васюта В., Путря А., Пивоваров В. наголошують, що "Розв'язання проблем розвитку малого підприємництва залежить не лише від державної підтримки, а також і від діяльності самих підприємців. Збереження бізнесу напругу залежить від швидкості реагування на умови, що змінюються. Наразі малий бізнес України вимушений долати низку макроекономічних перешкод, основними причинами яких є нестабільна економічна ситуація в країні. Створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу є одним з основних шляхів виходу держави з економічної кризи в умовах війни" [6].

Розвиток малого підприємництва виступає стратегічним інструментом стабілізації економіки в умовах воєнного стану та післякризового відновлення. Забезпечення сприятливого середовища для функціонування малого бізнесу дає змогу не лише зберегти економічну активність на місцях, а й створює нові робочі місця, підвищує самозайнятність населення, активізує внутрішній ринок і формує стійкий фінансовий фундамент для регіонального розвитку.

В умовах збройного конфлікту, коли великі підприємства зазнають руйнувань або вимушено призупиняють свою діяльність, саме малий бізнес має гнучкість та здатність швидко адаптуватися до нових реалій, забезпечуючи надання базових товарів і послуг. Підтримка цієї сфери через податкові пільги, спрощення доступу до фінансування, зменшення регуляторного навантаження та цифровізацію адміністративних процедур є критично важливою для виживання економіки. Саме тому, малий бізнес перетворюється на опору національної економіки, стимулюючи підприємницьку ініціативу, інноваційний розвиток і сталу зайнятність навіть у найскладніших умовах.

Розвиток бізнесу в Україні має значний потенціал, однак потребує системної підтримки (фінансової, податкової, освітньої), підвищення обізнатості серед населення щодо відкриття власної справи, сприятливого економічного середовища для сталого розвитку. Сьогодні підтримка держави, донорських програм, цифровізація та навчання підприємців можуть істотно підвищити роль малого бізнесу в перші критичні роки діяльності.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Аналіз сучасного стану розвитку бізнесу показав, що найбільша частина діючих суб'єктів господарювання становлять фізичні особи-підприємці, питома вага в загальній кількості становить 83,9% у 2023 році. Відповідно ця форма суб'єктів господарювання є найпростішою, найзручнішою та найменш витратною формою ведення малого бізнесу. В цілому, за останні двадцять років скорочення кількості діючих суб'єктів господарювання скоротилась в 1,14 разів або 270848 одиниць. Доведено, що аграрний сектор залишається не лише традиційно сильною галуззю для України, а й одним з головних драйверів економічного відновлення та зростання. Наголошено, що привабливими для бізнесу в Україні залишаються сектори, що відповідають глобальним трендам (технології, енергоефективність, безпека) або закривають базові внутрішні потреби населення (продовольство, медицина, освіта, логістика). Найперспективнішими є ті сфери, де поєднуються локальні ресурси, інновації та експортний потенціал.

Визначено головні проблеми, що стримують розвиток бізнесу в Україні. Наголошено, що проблеми розвитку бізнесу в Україні є багатограними та охоплюють як зовнішні, так і внутрішні фактори. У сучасних умовах вони значною мірою зумовлені воєнними діями, нестабільністю економіки, недосконалістю законодавства та іншими викликами. Доведено, що розвиток бізнесу в Україні сьогодні стикається з великою кількістю викликів, які потребують комплексного підходу до вирішення. Наголошено, що важливо не лише адаптувати бізнес до нових реалій, але й створити стабільне, прозоре, передбачуване середовище для

підприємницької діяльності. Ключову роль у цьому повинні відігравати як держава, так і міжнародні партнери.

Література

1. Крисак А. О., Мусятовська О. С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка та держава*. 2018. No 12. С.68-73
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Бортнік С. (2022). Функціонування малого і середнього підприємництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*, (36). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-46>
4. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak>
5. САЧИНСЬКА, Л. (2023). СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 318(3), 45-48. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-7>
6. ВАСЮТА, В., ПУТРЯ, А., & ПИВОВАРОВ, В. (2022). СТАН РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 312(6(1), 160-164. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(1\)-22](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(1)-22)
7. Irtyshcheva I. O., Kramarenko I. S., Stegnei M. I., Boyko Y. O. An economic mechanism for ensuring resource conservation and nature management in the face of global challenges. *Innovation and Sustainability*. 2022. No 4. P. 223–231.
8. Irtyshcheva I., Pavlenko O., Kramarenko I., Boiko Y., Chumakova K., Hryshyna N., Ishchenko O., Zubko A. Economic Monitoring of Transformation Processes: National Realities and Foreign International. *Journal of Industrial Engineering & Production Research*. 2023. Vol. 34. Issue 1. P. 1–11
9. Irtyshcheva I., Pavlenko O., Boiko Y., Stehnei M., Kramarenko I., Hryshyna N., Ishchenko O. Evaluation of efficiency of regional public governance in the context of achieving goals of sustainable development. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44. Issue 4. P. 497–505.

References

1. Krysak A. O., Musyatovska O. S. Problems and Prospects for the Development of Small Business in Ukraine. *Economy and the State*. 2018. No. 12. Pp. 68–73.
2. State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Bortnik S. (2022). Functioning of Small and Medium Enterprises in Ukraine: Current State and Development Prospects. *Economy and Society*, (36). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-46>
4. Problems of Small and Medium Business Development in Ukraine as a Main Source of Employment. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak>
5. SACHYNSKA, L. (2023). CURRENT STATE AND PROBLEMS OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN UKRAINE. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 318(3), 45-48. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-7>
6. VASIUTA, V., PUTRIA, A., & PIVOVAROV, V. (2022). STATE OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 312(6(1), 160-164. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(1\)-22](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(1)-22)
7. Irtyshcheva I. O., Kramarenko I. S., Stegnei M. I., Boyko Y. O. An economic mechanism for ensuring resource conservation and nature management in the face of global challenges. *Innovation and Sustainability*. 2022. No 4. P. 223–231.
8. Irtyshcheva I., Pavlenko O., Kramarenko I., Boiko Y., Chumakova K., Hryshyna N., Ishchenko O., Zubko A. Economic Monitoring of Transformation Processes: National Realities and Foreign International. *Journal of Industrial Engineering & Production Research*. 2023. Vol. 34. Issue 1. P. 1–11
9. Irtyshcheva I., Pavlenko O., Boiko Y., Stehnei M., Kramarenko I., Hryshyna N., Ishchenko O. Evaluation of efficiency of regional public governance in the context of achieving goals of sustainable development. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44. Issue 4. P. 497–505.